

EN DANSK-NORSK TEGNESERIE FRA 1651

Af forskningsbibliotekar Ingrid Ilsøe

Når man ved, hvor forholdsvis fattige det 17. århundredes danske bøger er på kobberstikillustrationer, og at de, der er, hovedsagelig er titelkobber til ligprædikener, så studser man, når man i bind 3 af Bibliotheca Danica på spalte 1444 finder anført et bryllupsdigt fra 1651, som angives at indeholde hele 5 kobberstik. Digtet gælder notar ved domkapitlet Peder Schwendis bryllup i Roskilde med Bente Randulf og er forfattet af Didrik Muus.

Bryllupsdigtet er trykt af Melchior Martzan i København og består af 2 ark i tværkvartformat. Titelbladet oplyser på latin, at Didrik Nielsen Muus efter evne fejrer brylluppet med nogle elskovselementer (emblemata qvædam amatoria), dvs. en kombination af billeder, sentenser og vers med et mere eller

mindre symbolsk indhold. Om denne form for digtning, sindsbilleddigtningen, se Erik Sønderholm: Dansk Barok 1630-1700. En versantologi, 1974, s. 90-91.

Efter titelbladet følger et kobberstukket blad med brudgommens og brudens initialer, P(etrus) A(ndræ) S(chwendii) og B(enedicta) E(nevaldi) R(andulffii) og herunder deres heraldiske våbener, som i allusion til navnene er bygget op over figurerne svane (Schwendi minder om tysk: Schwan = svane) og ulv. Forneden til højre angives, at Didrik Muus er illustratoren, der har tegnet og derefter stukket sine tegninger i kobber.

Bogens følgende 4 opslag er således disponeret, at det latinske digt er aftrykt fortløbende på venstresiderne og illustrationerne anbragt på højresiderne. Samtidig med

at billede og tekst supplerer hinanden, er hvert billede foroven forsynet med en sentens. De siger alle fire noget om emnet kærlighed.

Derpå følger en oversættelse af digtet til dansk, sikkert foretaget til benefice for bruden, der næppe har været kyndig udi latinen.

På sidste trykside bringes i tilgift et ekko-digt, således at forstå at der ud for hver verslinje til højre står nogle ord på ialt 3 stavelser, der udvider eller uddyber meningen med et rim (f.eks. kommer efter "Eders Ecteskab tilsammen" ekkoet: "Med gammen"). Overskriften lyder: "Her undskylder ECHO sig at hun icke kunde komme til Bryllup/ oc ynsker Brudgommen med sin Brud megen Lycke oc Vel-signelse udi deris begynte Ecteskab/ i det hun udbryder med denne Sang."

Den ganske morsomme og under alle omstændigheder på disse breddegrader usædvanlige billedserie gengives i det følgende ledsaget af teksten i den danske version. Om den kun 18-årige tegner og forfatter skal det kort oplyses, at han i 1651 var elev i Roskilde latin-

skole. Som en slægtning af bruden kom Muus højst sandsynligt i dennes hjem - hendes far var sognepræst ved domkirken - og familien har så fundet på at mobilisere hans talenter til lejligheden, ligesom den naturligvis har betalt udgifterne ved fremstillingen. Han blev student 1653 og senere præst i Norge, hvor han endnu engang optrådte som kobberstikker og udførte forskellige malerier og billedskærerbejder. Som præst har han ikke gjort sig særligt bemærket - måske var han kommet på den forkerte hylde i tilværelsen. Idag kunne han være blevet medfremstiller af "Valhalla"!

Hans liv er skildret af J.E. Brodahl i Bygd og Bonde II, Hamar 1920, s. 129-64. Her oplyses også, at bryllupsdigtet kun synes bevaret i Det kongelige Bibliotek.

I det følgende bringes først hele bryllupspublikationen i facsimile. Herpå en transskription af den danske oversættelse ombrudt således, at versene følger illustrationerne.

EMBLEMA TA

qvædam

AMATORIA

In copulam & festivitatem nuptialem

Summa virtutis & doctrina præstantissimi Viri

D N. M. P E T R I S C H V E N D I I,

Notarii Capitularis Roëschildensis meritissimi

S P O N S I,

NEC NON

Pudicissima ac honestatis pietatisq; dotibus decoratissima Virginis

B E N E D I C T Æ R A N D U L F F I Æ,

Clarissimi Viri Dn. M. Enevaldi Randulffij, Cano-

nici & Pastoris Roëschildensis primarij filiaë

S P O N S Æ.

Roëschildiaë Ann. 1651. 17. Cal. Julij celebrandam

Non tam moris quam amoris & honoris ergo

Ut potuit posuit

T H E O D O R I C U S N I C O L A I M U U S,

Sponsæ confangvineus.

H A F N I Æ, Typis Melchioris Martzan, Acad. Typogr.

P A S

B E R

Sculptor & inventor THEODORVS. MWS

Omnia vincit Amor.

Unus erat Cygnus recubans in littore, sola
Cum juniore lupa, quam Cygnus tactus amore
Alis palpabat, Cygnum dilexit & illa.
Præbuit is Sociæ pisces de flumine captos,
Et fessus charum pectus villumq; lupinum
Erecto collo presit: Sic carpere somnum
Est solitus, validas somnoq; resumere vires.
Tunc puer innitens arcu miratur in illis,
Queis natura negat socium consistere fædus.
Hæc animo volvens unam de mille sagittis
Corripuit, cygni & percussit pectora amantis.
Labitur ille miser, majorem & sentit amorem,
Atq; gemens toto profert has pectore voces:
Ah! lupa quam vellem, liceat mihi pace Deorum
Sæcula multa tuo in complexu absumere læta.
Ast ego quid faciam? natura negat mihi dulce
Conjugium charæ sociæ, quâ conjugè conjux
Diis dicar felix & sidera vertice tangam.
Dixerat: & sociæ properat ferre oscula grata.
Sed prohibet collum prohibent & cornea rostra,
Tum puer insolitos Cygni miseratus amores,
Ad Matrem properat, funditq; has ore loquelas:

Amantibus omnia Communia.

O Genetrix multis nocuit mea certa sagitta,
Ast ego dissimiles tantis ardescere nunquam
Audieram flammis; nam Cygnus captus amore est
Mirando insolitoq; Lupæ & deamat lupa Cygnum.
Hos quæso similes animoq; & corpore reddas.
Annuit his mater nato dans oscula charo.
Postera depulerat stellas Aurora micantes,
Cumq; lupa charâ viridi spatiat in herba
Cygnus, mox albas cœpit deponere pennas
Pro rostro longo cepitq; rubentia labra:
In digitos pennæ sunt versæ, in brachia pulchra
Alæ; tunc subito major majorq; videri,
Ac se tollere humo rectoq; assistere trunco
Cœpit, & humanam membris inducere formam.
Obstupuit sociumq; timens jam dat lupa terga.
Insequitur cygnus promens has pectore voces:
Quæ tibi causa fugæ? socium cur pulchra relinquis?
Ut fugit accipitrem penna trepidante columba;
Sic lupa; sed præceps sequitur vestigia Cygnus.
Ac tandem fessus palmas ad sidera tollens:
O, inquit, nostri Cytherea cupidinis auctrix,
Sit conjux opto Lupa, sit jam sæpe petita.

Dixerat:

Serio amori favet Deus.

Dixerat: & niveum fugiens Cygnum lupa tandem.
Per nemus ignotum non certis pasibus errans
Pervenit ad lucum, sic illam fata tulerunt.
Quæ simul intravit rorantia fontibus ora
En adsunt, prenduntq; lupam Nereides undis,
Corpus, & abluitur villosum & membra lupina,
Canitie posita, formam rapuere venustam
Virginis, & molles poteras contingere mammas,
Atq; manus niveas, num Cygne quid amplius optas?
Vestibus hanc tectam fesso donare sequendo
Najades & Cygno solamen dulce tulere.
Haud secus exarsit conspecta virgine Cygnus
Quam si quis canis ignem supponat aristas,
Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.
Jam positoq; genu plenissima concipit ille
Verba, quibus Veneri grates agit, oraq; tandem
Ore suo non falsa premit, dataq; oscula virgo
Sensit, & erubuit tollens ad lumina lumen.
Najades & Dryades veniunt & pronuba Juno
Atq; Hymenæus adest celebrans convivia Cygni:
Tum Charites stravere torum & felicia votis
Concipiunt; potiturq; Lupa sic cygnus amatâ.

Sic carne duo faustè junguntur in una.

V O T U M.

U Nanimis, concors, felix cum conjuge conjux
 Sit semper summi mutua cura Dei
 Ac illis cornu (certum sit in omine pondus)
 Copia facundo & fonte perenne fluat.
 Gratulor ergò tibi presentis lucis honorem,
 SCHVENDI Pieridum fama decusq; chori.
 Qua tibi amata sacras virgo jungetur ad aras
 Moribus Euphrosyne Penelopeq; fide.
 Sponsa, decus thalami faustos tibi grator amores,
 Cui datur egregij dextra fidesq; viri.
 In quo doctrina speciosa corona refulget,
 Cui vox mellifluis s'avis & ore fluit.
 En vos blandidulo vultu natura salutans
 Vestro letitiis plaudit amica toro.
 Faxit perpetuò summi moderator Olympi,
 Absit Eris vobis s'avis at adsit Eros.
 Faxit floridulo crescatis pignore lecti.
 Germinet ut lata prosperitate domus.
 Faxit Cumæ superetis secla senecta,
 Scandatis feri & carula templa poli.

Venus

Venus hun hafde en Søn saa bold/
Cupido monne hand hede/
Guderne hafde hand all i Vold/
Thi blefve de meget vrede.
Hand skjød de Guder ret huer oc en
Alt med sine huasse Pile/
Gudinderne giord hand oc stor meen/
At de ey fick nogen huile.
Hercules som var den Stærckeste
Blefframmet udi sit Hierte/
Pan som var den Allergrimmiste/
Smagte oc den Bæe oc Smerte;
Guderne dette en Tidlang leed
At hand monne saa regiere/
Omsider bleff dog Jupiter vred/
Aff Himlen vild' ham udkjøre.
Hand sagde / du skal nu ey mere
Alt med dine Pile stærcke/
Ey Gud eller Gudinde røre/
Oc ey deris Hierte mercke.
Paa Jorden gifver jeg dig stor Mact
Blant Fugl' oc Fiske tillige/

Der skal ey være Diur' saa sterck/
Som jo for din Mact skal vige
Saa skjød hand ham aff Himmelen ned/
De Guder til Gaffn oc beste/
Men Venus hun græd saare der ved/
At hun sin Søn skulle miste.
Der hand var kommen her ned paa Jord'/
Sine Binge hand vel vendte
Offver Land oc offver salten Fiord'/
Sin' Pile hand der udsendte.
Ejffoen/ endog meget sterck hand vaar/
Aff Pilen fick stor Smerte/
Den store Hualfisk i Hafvet gaar/
Kom Pilen oc til' at vercke.
Saa skjøp hand snarlig ald Verden om
Met Bue oc Pile i Haand'/
Vdi huert Land som hand til kom/
Skjød hand baade Quinde oc Mand.
Omsider saa hand ud ved it Vand
To deylige Diur tillige/
Hos en Blffinde en huider Swan/
Til dem hand hastig monn' fige.

Hand stode sia paa sin Bue god/
Sit Knæ i huden Sand sætte/
De Diur at beskue var hans Moed/
Sin' Døen der med at mette.
Der saa hand huor den Swan saa hvid/
De Fiske aff Floden læste/
De dem fremførde med største flid/
Sin Stalbroderske til beste/
Hand undrede der paa vel storlig/
Men tog dog strax til sin Bue/
Begge Diur saaret hand listelig/
Som hand der monne beskue/
Gick saa der fra til Moderen sin/
Sine Knæ hand monn' nedbøye/
O Moder sagde hand / Frue fine/
Sin' Ord kunde hand vel føye/
Jeg hafuer nu skidt saa mangt it Diur
Alt met min huasse Psle/
Men aldrig aff saa ulige Byrd
I fellis Kierlighed huile.
Jeg beder Moder du hjælper dem/
At de kunde blifve lige/

De drage saa med hin anden hjem/
Nere vild' hand icke sigte.
Der det var sagt/bleff den Swan omvent
Tilen Vand var deylig oc bold/
Bliffinden det saa oc strax bortrende/
Hand kunde hind' icke behold'
Swanen strax fuidte med høyer Røst
Sagde/løb dog icke saa bort
Thi du est jo min eneste Trost
Huorfor løber du nu saa fort?
Der hand var tret aff at løbe saa
Sette hand sig ned at huile
En Bøn til Gud begyndte hand da
De saa monne hand dend stille.
Jeg tacker dig Gud aff Himmerig/
At du gaff mig aff din Naade/
I Rennisk' at blifue dig vel lig/
De løste mig aff den Naade.
Giff mig det ogsaa O Fader blid
At jeg til Ecte maa hafve
Bliffinden som jeg i allen tid
Hafuer elskt/den beste Gafve.

Saa

Saa lænet hand sig op til it Træ/
O ventet sin Kierist komme/
Albuen lagde hand paa sit Knæ/
Begynte saa fact at slumme.
Bliffinden kom siden til en Lund
Som lystige Rilder rinder/
Der møtte hinde i samme Stund
De deylige Vandgudinder/
De toed' hindis Legem med klart Vand
Saa bleff hun strax til en Pige
Med deylig Patter oc huden Haand/
Huo viser mig hindis lige?
Saa tog' de Pigen oc lede frem
Alt til sin Kieriste Mage/

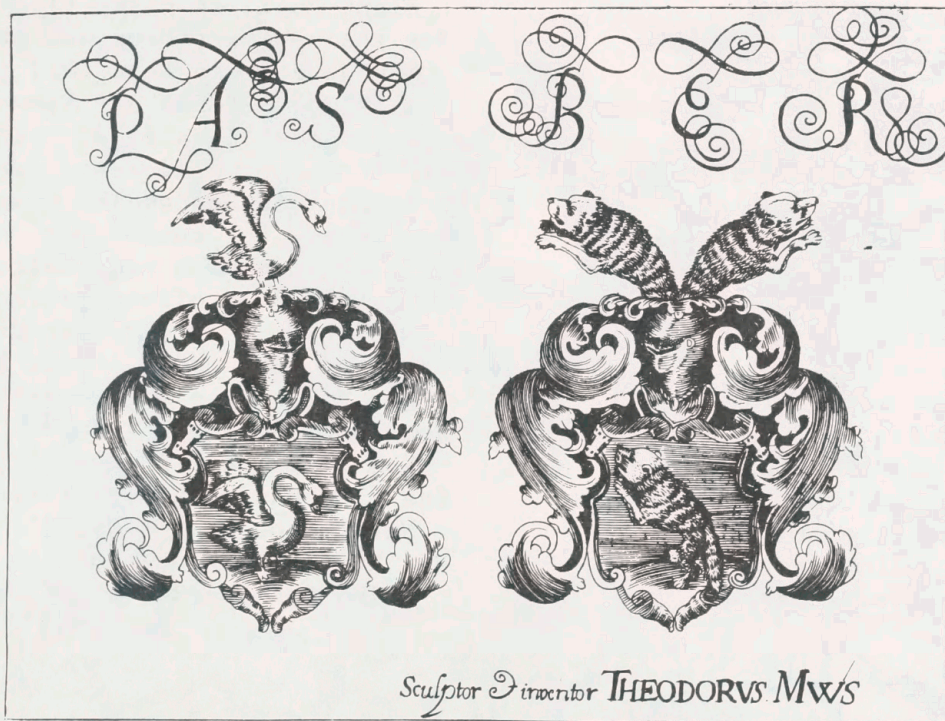
Hand førde hinde strax til sit Hiem
At blifue der alle Dage/
Der var da Glæde oc megen Fryd
Der hand sin Kierist saa' komme/
Hand undstic hinde med største Dyd/
Dem begge til megen fromme.
Hand gaff oc hinde it Smycke Skøn/
Clementiam de det kalde/.
Je Armbaand var ameleret grønt/
Concordiam skjønt for alle.
Saa hente hand hiem Kieriste sin/
Lagde hinde smuct i sin Arm/
Her er oc ingen Jomfru saa fitu
Som so hierlig begier sig harm.

Her undskylder *ECHO* sig at hun icke kunde komme til Bryllup / oc yn-
sker Brudgommen med sin Brud megen Lycke oc Betsignelse udi deris begynte
Ectekab / i det hun udbryder med denne Sang.

F terdi jeg en komme kand /	Nu paa stand
De eders Bryllups Høytid pryd	Met stor Dyd
Fordi jeg har saa mang' at svar	De tag var
Saa vil jeg det dog noget smyck /	De ynst' Lyck
At i saa maatte nu begynd /	De fuldend
Eders Ectekab tilsammen	Med gammen
At Gud kunde for alting ær's	Hans Ord lær's
De i self med Glæde oc Fryd	Ta i Dyd
Kunde eders Leffnet drage	Uld' Dage
De eders Borne Børn see	Vden Bee
Gud eder leng i Verden spar	De bevar
Hand giffve eger Rjgdom stor	Her paa Jord /
De naar eders Tid hafuer end	Hand da send
Eder i det ævige Liff	Der at bliff
Stencke O Gud udaff din Naad	Eder baad
At i maa leffv' i stor Gammen	Der Amen.

DANSK OVERSÆTTELSE

P(eder) A(ndersen) S(chwendi)

(Våben: Svane)

B(ente) E(nevoldsdatter) R(andulf)

(Våben: Ulv)

Kobberstikker og tegner DIDRIK MUUS

Venus hun hafde en Søn saa bold/
Cupido monne hand hede/
Guderne hafde hand all i Vold/
Thi blefve de meget vrede.
Hand skiød de Guder ret huer oc en
Alt med sine huasse Pile/
Gudinderne giord hand oc stor meen/
At de ey fick nogen huile.
Hercules som var den Stærckeste
Bleff rammet udi i sit Hierte/
Pan som var den Allergrimmiste/
Smagte oc den Væ oc Smerte;
Guderne dette en Tidlang leed
At hand monne saa regiere/
Omsider bleff dog Jupiter vred/
Aff Himlen vild' ham udkiøre.
Hand sagde/ du skalt nu ey mere
Alt med dine Pile stærcke/
Ey Gud eller Gudinde røre/
Oc ey derie Hierte mercke.

Paa Jorden gifver jeg dig stor Mact
Blant Fugl' oc Fiske tillige/
Der skal ey være Diur saa sterck/
Som jo for din Mact skal vige.
Saa skiød hand ham aff Himmelen ned/
De Guder til Gaffn oc beste/
Men Venus hun græd saare der ved/
At hun sin Søn skulle miste.
Der hand var kommen her ned paa Jord/
Sine Vinge hand vel vendte
Offver Land oc offver salten Fiord'/
Sin' Pile hand der udsendte.
Løffven/endog meget sterck hand vaar/
Aff Pilen fick stor Smerte/
Den store Hualfisk i Hafvet gaar/
Kom Pilen oc til at vercke.
Saa fløy hand snarlig ald Verden om
Met Bue oc Pile i Haand'/
Vdi huert Land som hand til kom/
Skiød hand baade Quinde oc Mand.

Omnia vincit Amor.

"Kærlighed besejrer alt"

Omsider saa hand ved it Vand
To deylige Diur tillige/
Hos en Wlffinde en huider Svan/
Til dem hand hastig monn' fige.
Hand støde sig paa sin Bue god/
Sit Knæ i huden Sand sætte/
De Diur at beskue var hans Moed/
Sin' Øyen der med at mette.
Der saa hand huor den Svan saa hvid/
De Fiske aff Floden læste/
Oc dem fremførde med største flid/
Sin Stalbroderske til beste/
Hand undrede der paa vel storlig/
Men tog dog strax til sin Bue/

Begge Diur saaret hand listelig/
Som hand der monne beskue/
Gick saa der fra til Moderen sin/
Sine Knæ hand monn' nedbøye/
O Moder sagde hand/ Frue fine/
Sin' Ord kunde hand vel føye/
Jeg hafuer nu skiøt saa mangt it Diur
Alt met min huasse Pile/
Men aldrig aff saa ulige Byrd
I fellis Kierlighed huile.
Jeg beder Moder du hielper dem/
At de kunde blifve lige/
Oc drage saa med hinanden hiem/
Mere vild' hand icke sige.

Amantibus omnia Communia.

"For de elskende er alt fælles"

Der det var sagt/ bleff den Suan omvent
Til en Mand var deylig oc bold/
Wlffinden det saa oc strax borttrendt'/
Hand kunde hind' icke behold'
Svanen strax fuldte med høyer Røst
Sagde/ løb dog icke saa bort
Thi du est jo min eneste Trøst
Hvorfor løber du nu saa fort?
Der hand var tret aff at løbe saa
Sette hand sig ned at huile
En Bøn til Gud begyndte hand da
Oc saa monne hand dend stile.
Jeg tacker dig Gud aff Himmerig/
At du gaff mig aff din Naade/
It Mennisk' at blifue dig vel lig/
Oc løste mig aff den Vaade.

Giff mig det ocsaa O Fader blid
At jeg til Ecte maa hafve
Wlffinden som jeg i allen tid
Hafuer elskt/ den beste Gafve.
Saa lænet hand sig op til it Træ/
Oc ventet sin Kierist komme/
Albuen lagde hand paa sit Knæ/
Begynte saa sact at slumme.
Wlffinden kom siden til en Lund
Som lystige Kilder rinder/
Der møtte hinde i samme Stund
De deylige Vandgudinder/
De toed' hindis Legem med klart Vand
Saa bleff hun strax til en Pige
Med deylig Patter og huden Haand/
Huo viser mig hindis lige?

Serio amori favet Deus,

"Gud ynder alvorlig kærlighed"

Saa tog' de Pigen oc lede frem
Alt til sin kieriste Mage/
Hand førde hinde strax til sit hiem
At blifue der alle Dage/
Der var da Glæde oc megen Fryd
Der hand sin Kierist saa' komme/
Hand undfick hinde med største Dyd/
Dem begge til megen fromme.

Hand gaff oc hinde it Smycke skøn/
Clementiam de det kalde/
It Armbaand var ameleret grønt/
Concordiam skiønt for alle.
Saa hente hand hiem Kieriste sin/
Lagde hinde smuct i sin Arm/
Her er oc ingen Jomfru saa fin
Som jo hiertlig begier slig harm.

Sic carne duo faustè junguntur in una.

"Således forenes to lykkeligt til eet kød"

Älskade föremål i kyrkans arkiv

